

**ЕТНОПСИХОЛОГІЧНІ КОДИ В ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТАХ
МИКОЛИ ВІНГРАНОВСЬКОГО**

Н. І. Кириленко, канд. філол. наук, доцент

Сумський державний педагогічний університет ім. А. С. Макаренка,
вул. Роменська, 87, м. Суми, 40002, Україна
E-mail: inesonka@yandex.ru

У статті аналізуються твори поета 2 половини ХХ століття Миколи Вінграновського, в яких розкриваються особливості відображення ментальності нашого народу, конкретно-історичні та загальнолюдські проблеми, проєкція їх на сучасність, значення текстів для актуальних запитів сьогодення та майбуття української нації, українського народу, зокрема, звертається увага на історичний роман «Северин Наливайко» та вірші «Остання сповідь Северина Наливайка», «Ніч Івана Богуна», «Скіфська коліскова», «Демон», «Прелюд Землі», «Тринадцятий прелюд», «Прадід», «Плач Ярославни» та ін. Розглядаються своєрідність авторської інтерпретації етнопсихологічних кодів українського народу та етнічні особливості героїв як рушіїв історії, своєрідність розкриття неперервної ходи історії та її значення для сучасного розвитку української держави, українського народу. Особливу увагу звернено на концепцію людиноцентризму, гуманізму як головної в національній психосвідомості поета.

Доведено, що етнопсихологічні коди у творах Миколи Вінграновського розкриваються через особистості. Автор деякою мірою узагальнює національний характер, подає свою модель психологічного типу українця та його концепцію буття, яка набирає світового масштабу. Історичний час показано через людські історії, людські душі. Творцями історії є живі люди, люди свого часу, вони виражають національну самоідентичність.

Ключові слова: Микола Вінграновський, етнопсихологія, менталітет, коди, національний характер, свідомість, образ.

Вступ. Проблема етнопсихології та літератури сьогодні на часі, бо кожен письменник творить свої образи, звертаючи увагу на суттєві риси, які притаманні менталітету того народу, про який іде мова. З'ясувавши етнічні ознаки українців, можна пояснити їх історичне минуле, сьогодення та певною мірою зазирнути в майбутнє. Аналіз творчої спадщини поетів-шістдесятників, а зокрема Миколи Вінграновського, необхідний, щоб усвідомити залежність художніх текстів від таких чинників, як історичні умови, національний характер, розкриття стосунків митця і суспільства та ін.

Про етнічні особливості персонажів художніх текстів уперше заговорив Г. Гегель. Він запропонував виокремлювати їх у естетичну категорію. Не можна не погодитися з тим, що неповторність образів залежить від національної психосвідомості автора. Г. Гегель зазначав, що потрібно звертати увагу на «національну і часову самобутність, не упускаючи з виду і суб'єктивну творчу індивідуальність» [1, с. 261].

І. Франко також доводив, що оригінальність літератури залежить від «оригінальних прикмет», у тому числі й національного характеру. Він уважав, що письменник може бути знаковим тільки тоді, коли зможе донести свої твори до душ читачів, «освіченої людськості» у тій формі, «яка б найбільше відповідала його національній вдачі» [2, с. 34].

Термін «менталітет» уперше застосував англійський учений Р. Емерсон. Сам термін «менталітет» як відбиття колективної та індивідуальної психології конкретного суспільства в науковий обіг увели французи Л. Флевр та М. Блок. Але, треба зазначити, що остаточного визначення терміну «менталітет» немає. Менталітет того чи іншого народу, характерні риси його представників проявляються в народних звичаях, традиціях, різних видах мистецтва.

Українознавці вважають, що у формуванні українського національного характеру велику роль відіграли такі чинники, як територіальне розселення націй (В. Липинський писав про «нешчасливе» географічне розташування України), історична доля, соціальні умови, культурний розвиток, мова. До того ж виділяють два типи національного характеру: землеробський, що виник у часи трипільської культури, і козацький, що утвердився в добу козаччини.

До головних рис українського національного характеру відносять ширість, щедрість, працьовитість, уміння господарювати, оптимізм, терплячість, пісенність, романтизм, наполегливість, патріотизм, моралізм, релігійність, любов до природи, товариськість, волелюбність, побратимство та ін.

Дослідники звертають увагу на те, що в житті українців велику роль відіграють емоції, які часто переважають над розумом і волею. На цьому наголошував В. Липинський: «Сприятливі дані природи і хаотична мішанина різних рас утворили в мешканцях України надмірну, часто пристрасну чутливість, яку не витримують ослаблені легкою боротьбою за фізичне існування і причинами політичного характеру воля та інтелігентність» [3, с. 229].

Д. Чижевський у «Нарисах з історії філософії на Україні» теж писав про чутливість, ліризм і сентиментальність українців, а також про «своєрідний український гумор, що є одним з найбільш глибоких виявів «артистизму української нації» [4, II, с.198].

Аналіз актуальних досліджень. Про психоментальність українців писали: М. Грушевський («Хто такі українці і чого вони хочуть»), М. Костомаров («Две русские народности»), І. Нечуй-Левицький («Світогляд українського народу»), Хв. Вовк («Студії з української етнографії та антропології»), Г. Булашев («Космологические воззрения украинского народа»), Т. Рильський («К изучению украинского народного мировоззрения»), О. Кульчицький («Світовідчуження українця»), Ю. Липа («Призначення України»), а також Д. Чижевський, Д. Донцов, Б. Цимбалістий, М. Шлемкевич, В. Щербаківський, Я. Ярема та інші.

Особливості моделювання психотипів в українській художній літературі розглядав М. Драгоманов, ключовою думкою якого була можливість і необхідність пізнання характеру нації через її культуру, фольклор. Українська етнопсихологія стала об'єктом дослідження багатьох учених, зокрема Є. Онацького, І. Грабовської, А. Швецової, І. Лисого та інших. Сьогодні осмислюють взаємовплив національної ментальності та літератури В. Соболю, М. Гончаренко, О. Забужко.

Наразі є чимало літературознавчих досліджень, присвячених і вивченню творчого доробку Миколи Вінграновського. Це праці М. Рильського, І. Світличного, І. Дзюби, А. Макарова, М. Ільницького, М. Слабошпицького, В. Моренця, Т. Салиги, М. Сулими, В. Дончика, Л. Гарнашинської та новіші розвідки С. Антонішин, Л. Талалая, О. Гальчук, А. Фоміної, Т. Бахтіарової та ін.

Науковці звертали увагу на жанрово-стильові особливості творів М. Вінграновського, міфологічні та фольклорні образи у творчості, історичну тематику, а ось цілісної праці, де б було розкрито етнопсихологічні типи в поезії митця, немає. Тож тема досить актуальна.

Мета статті – визначити основні етнопсихологічні коди в художній тканині текстів Миколи Вінграновського.

Завдання: з'ясувати основні концепти поезії М. Вінграновського; розкрити своєрідність створення автором української етнопсихологічної моделі; простежити особливості відображення української ментальності в текстах поета.

Об'єкт дослідження – поезії («Довженко», «Київ», «Прелюд Землі», «Український прелюд», «Тринадцятий прелюд», «Прадід», «Без назви», «Баба Марта», «Ні жінки, ні хати тієї нема», «На срібнім березі Дніпра», «Двадцятий прелюд», «Скажи мені, Дніпре», «Сумні без батька двоє діточок цих», «Оксана», «Марія», «Качки летять! Марієчко, – качки...», «Вона була задумлива, як сад», «Гайявата», «Елегія» («Літа жадань, літа сум'ять і знади!»), «Хліб», «Будеш, мати,

мене зимувати», «Елегія» («Одійде, і вишневі сади одійдуть...»), «Піч», «Тринадцять руж під вікнами цвіло», «Елегія» («Відпахла липа, білим цвітом злита...»), «Сільська поема» та ін.) та роман «Северин Наливайко» Миколи Вінграновського.

Предмет дослідження – етнопсихологічні коди українського народу.

Методи дослідження – історико-біографічний, герменевтичний, типологічний.

Виклад основного матеріалу. Твори Миколи Вінграновського, глибоко «закорінені» в українську поетичну традицію, відображають різні сторони людської душі, неповторну психологію українця. У поезіях ми знаходимо вияви автентичності нашого народу, його першопочатки, джерела духовності.

У віршах митця розкриваються етнопсихологічні особливості наших предків, їх внутрішній світ, почуття, ідеали, переконання. Однією з головних категорій виділено категорію серця. Проте, як уважає Т. Салига, «ця сердечність не мляво-розчулена, а прийнята емоціями і почуттями та врегульована вольовими діями. Вектор її спрямовано у «простір раціональний, що вимагає зосередженості розуму, жадає сприйняття в інтелектуальному вимірі» [5, с. 9]. І це дуже відчутно у творах на історичні теми, де розкриваються ментальні особливості різних представників українського народу («Остання сповідь Северина Наливайка», «Іван Богун», роман «Северин Наливайко»).

Узяти хоча б збірний образ українського козацтва («Северин Наливайко»), джерела якого – у народно-міфологічних уявленнях наших предків. Козаки – вільнолюбиві, сміливі, веселі, справжні патріоти, кмітливі, завжди на коні, із шаблею, цінують козацькі звичаї, ліричні, щирі, шанобливі, живуть у гармонії з природою. «...в білому просторі, в холодному білому часі, у неспинному русі до любові і волі, задихані й мокрі, бігли люди і коні...» [6, с. 395], – так романтично описує військо Наливайка автор.

Водночас автор звертає увагу на слабкі місця українських козаків: невміння згуртуватися, анархізм, переважання особистих інтересів над спільними, емоцій над розумом, малорозвинені інстинкти самозбереження нації: «відсутність національної державотворчої свідомості, оте бродіння в головах, при якому двоє українців утворюють три політичні партії. Звідси брак однотайності, кидання з одного кута в інший під впливом настрою» [7, с. 147].

Роздвоєність українського характеру (образ Григорія Лободи, наприклад), відсутність національної свідомості, гордість призвела до руйнації нації. Внутрішній ворог виявився сильнішим і нещаднішим за зовнішнього.

Творцями історії є живі особи, люди свого часу, вони виражають національну самоідентичність. Цікаво виписані образи твору (Петро Жбур, Петро Конашевич, Яків Шийка, полковник Шаула, джура Семен Оливка), яким симпатизує автор.

Портрет, внутрішні роздуми, промови героїв проектуються сьогодні на сучасність, інтерпретують найсуттєвіші риси українського буття, історичні реалії та перспективи.

У творах М. Вінграновського присутні екзистенційні мотиви. Поет філософськи осмислює сенс буття людини, саму людину як творця світу, її психологію, космос її душі. Про це автор роздумує в поезіях «Прадід», «Демон», «Тринадцятий прелюд», «Прелюд Землі», «Без назви». М. Вінграновський дуже тонко відчуває внутрішній світ земних звичайних людей, закорінених у землю, працю, зі своїми буденними турботами («Марія», «Баба Марта», «Ні жінки, ні хати тієї нема», «Сумні без батька двоє діточок цих», «Оксана», «Качки летять! Марієчко, – качки...», «Гайявата», «Вона була задумлива як сад»). Людинолюбство, ліризм, гармонійність зі світом, естетизм, віра в Бога – головні домінанти, органічні для православних і, зокрема, нас, українців, нашої психології: «В сукупності такі елементи витворюють «кордоцентризм», власне, основу української душі, її чільний визначальний принцип, у річищі якого розглядається національна ментальність, розбудовуються відповідні світоглядні настанови» [8, с. 91].

Майже на всіх віршах автора позначилася філософія кордоцентризму, основи якої ми знаходимо в Святому Письмі, фольклорі, у творчості Григорія Сковороди, українських романтиків. У поезії М.Вінграновського відбито благородні лицарські риси нашого народу, зокрема, у його романсово-елегійній ліриці. Присутній тут і мотив суму за втраченими ідеалами. Тож у творчому доробку знаходимо багато елегій («Елегія» («Одійде, і вишневі сади одійдуть...»), «Елегія» («Літа жадань, літа сум'ять і знади!»), «Елегія» («Відпахла липа, білим цвітом злита...»). У цих ліричних шедеврах митець розкриває категорію прекрасного, яке не завжди присутнє в реальному житті, але до якого треба наближатися.

На становлення основних рис характеру українця, на думку Д. Чижевського, «мало значний вплив постійне тло української історії – природа України. Саме степ і рівнина, які формують одностайність краєвиду, є факторами скерування уваги із зовнішнього на внутрішнє, розвитку інтровертності українців» [4, с. 88].

У пейзажній ліриці М. Вінграновського також відобразилися етноментальні риси народу. Часто через природу автор розкриває особистість, олюднює природу, персоніфікує її. Також він часто порівнює людину з природою, проводить певні паралелі. І в цьому відбилися архаїчні уявлення наших предків. У міфах, фольклорі жінка порівнювалася із сонцем, чоловік – з місяцем, діти – із зірками (наприклад, у календарно-обрядовій поезії, зокрема, міфологічних колядках). Персоніфікована природа у творах поета психологізована. «Це не просто вигадливі метафори, це конкретне переживання, розгорнуте в пластичний образ і перенесене на ліс, поле, степ... Ця асоціативна щедрість дає можливість картину природи сприйняти як психологічний стан» [9, с. 142].

М. Вінграновський іноді ускладнює архетипні образи рослин і тварин. Вони відображають різні емоційні стани людини. Це також пов'язано з літературною традицією та вмотивовано психологічними чинниками. М. Ільницький зазначає: «Неважко збагнути, звідки йде заміна думок, почуттів – кіньми: йде вона від степових обширів рідного поетові краю, де перелогі історії і спогади дитинства збиті кінськими копитами...» [9, с. 144].

Символічне значення у віршах поета мають етнообрази-топоніми, такі як: Дніпро («На срібнім березі Дніпра», «Двадцятий прелюд», «Скажи мені, Дніпре»): ...Ріко моєї долі, / Ні, я себе не можу уявить / Без тебе, Дніпре, як і без тополі [6, с.33]; Київ («Київ», «Український прелюд»), Десна («Довженко»). Вони є вираженням духовності нашого народу. Образ Дніпра – це «реалізованість нації». Тому іронічно, з докором автор пише: «Дніпро утік – осталась лиш вода». Це про нашу духовну деградацію, зміління душ.

Сднання з природою в українському національному характері закладено на генетичному рівні. Природа – основа, мати, прамати. Наші предки спостерігали за природою, змінювали її, удосконалювали себе, своє життя. Тож вона в текстах М. Вінграновського часто постає об'єктом змалювання, навіть замилювання («Димить стерня під синіми ярами», «Дерева», «Ще під інеем човен лежав без весла», «Води із очерету хлюпавиця»).

Важливе смислове наповнення у творах поета мають знакові для українців прадавні генотипи-коди. Це образи дому, хати – символи батьківщини, роду, пам'яті, традицій («Двадцятий прелюд»), («Червоною задумливою лінією...»), «Цвітуть на білому хати», «Сама собою річка ця тече...»): І хата моя біла, і криниця, / І ніжний борщ з картоплею на дні [6, с. 33]; матері як берегині роду, альтруїстки, символу всепрощення («Хліб», «Будеш, мати, мене зимувати», «Марія»): і мати біля груші, і вікно [6, с. 37]; печі як оберегу дому, символу домашнього затишку, родинного вогнища, неперервності роду («Піч»); соняшника – символу сонця, праці, достатку, який несе світло, добробут, красу («Ліс в осені стояв»); ружі – квітки богинь Лади та Лелі, яка уособлює добро, статок, дівочу чистоту («Тринадцять руж під вікнами цвіло», «Сине»); тополі – символу України, дівочої краси, суму («Тополя»); хліба як основи життя («Хліб», «Сільська поема»): ...бо хліб – давно. / Ми завжди в долі з

хлібом [6, с. 33]; коня як відданої працелюбної тварини, символу енергії («Де ти, мій коню, з Дніпра-Дунаю?»); саду – архетипу духовності, ідеального світу, раю, упорядкованого космосу людини, багатства («Ходімте в сад. Я покажу вам сад», «Вона була задумлива, як сад», «Саду»). Джерела цих образів – у прадавній історії становлення нашого народу, формування українського етнотипу.

Ось такі домінуючі образи-архетипи, своєрідні коди психоментальності українців ми спостерігаємо в художній тканині текстів М. Вінграновського.

Висновки. Отже, бачимо, що етнопсихологічні коди у творах Миколи Вінграновського розкриваються через особистості. Автор деякою мірою узагальнює національний характер, подає свою модель психологічного типу українця. Концепція людиноцентризму, гуманізму – головна для поета. Це концепція буття, яка набирає світового масштабу. Історичний час показано через людські історії, людські душі. Творцями історії є живі особистості, люди свого часу, вони виражають національну самоідентичність. Герої поезій діють реально чи умовно, вони саморозкриваються й відбиваються у свідомості читача. Історичні події проєктуються на сучасність, універсалізуються, відтворюючи українське буття. Ми відчуваємо нестримну ходу історії, свого народу, осмислюємо втрати й здобутки, отримуємо уроки, учимося на помилках.

Отже, автор у своїх текстах філософськи осмислив історію, образи-архетипи нашого народу, у яких закодоване духовне обличчя нації, через історичні події, минуле проклав місток у сучасне й майбутнє.

У подальшому плануємо дослідити поетикальні особливості віршів Миколи Вінграновського та їх символонаповнення.

ЭТНОПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ КОДЫ В ПОЭТИЧЕСКИХ ТЕКСТАХ НИКОЛАЯ ВИНГРАНОВСКОГО

Н. И. Кириленко, канд. филол. наук, доцент

*Сумский государственный педагогический университет им. А. С. Макаренка,
ул. Роменская, 87, г. Сумы, 40002, Украина
E-mail: inesonka@yandex.ru*

В статье анализируются произведения поэта 2 половины XX века Николая Винграновского, в которых раскрываются особенности отражения ментальности украинского народа, конкретно-исторические и общечеловеческие проблемы, проекция их на современность, значение текстов для актуальных запросов современности и будущее украинской нации, украинского народа, в частности, обращается внимание на исторический роман «Северин Наливайко» и стихотворения «Последняя исповедь Северина Наливайко», «Ночь Ивана Бозуна», «Скифская колыбельная», «Демон», «Прелюдия Земли», «Тринадцатая прелюдия», «Прадед», «Плач Ярославны» и др. Рассматриваются своеобразие авторской интерпретации этнопсихологических кодов украинского народа и этнические особенности героев как двигателей истории, своеобразие раскрытия непрерывного хода истории и ее значение для современного развития украинского государства, украинского народа. Особое внимание обращено на концепцию человекоцентризма, гуманизма как главную в национальном психосознании поэта.

Доказано, что этнопсихологические коды в произведениях Николая Винграновского раскрываются через личности. Автор в некоторой степени обобщает национальный характер, представляет свою модель психологического типа украинца и его концепцию бытия, принимающие мировой масштаб. Историческое время показано через человеческие истории, человеческие души. Творцами истории являются живые люди, люди своего времени, они выражают национальную самоидентичность.

Ключевые слова: *Николай Винграновский этнопсихология, менталитет, коды, национальный характер, сознание, образ.*

ETHNIC AND PSYCHOLOGICAL CODES IN THE MYKOLA VINHRANOVSKIY'S POETIC TEXTS

N. I. Kyrylenko, PhD in Philology, associate professor

*Sumy State pedagogical University named after A. S. Makarenko,
87, Romenska Str., Sumy, 40002, Ukraine
E-mail: inesonka@yandex.ru*

In the article, the author analyzes the works of the poet of the 2nd half of the twentieth century Mykola Vinhranovskiy, where the peculiarities of Ukrainian people mentality, the specific historical and human problems are represented. The projection to modernity, the meaning for urgent requests, for present and future of the

Ukrainian nation and Ukrainian people, in particular, are reflected in the historical novel "Severyn Nalivaiko" and the poems "The Last Confession of Severyn Nalivaiko," "The Night of Ivan Bohun," "The Scythian Lullaby," "The Demon," "The Prelude of Earth," "The Thirteenth Prelude", "The Great-Grandfather", "The Lament of Yaroslavna", and etc. The author considers the originality of the poet's interpretation of the ethnopsychological codes of Ukrainian people and ethnic characteristics of heroes as the driving force of history. The author also investigates the originality of author's interpretation of history and its importance for the modern development of the Ukrainian state and the Ukrainian people. Particular attention is paid to the conceptual theory of humanism as the main national and psychological consciousness of the poet.

It is proved that ethnic psychological codes in the works of Mykola Vinhranovskiy are disclosed by the individuals of the characters. The author summarizes the national character, gives a model of psychological type of the Ukrainian and his concept of life, which is gaining worldwide. The historical events are shown through the human histories and souls. It is also proved that M. Vinhranovskiy considers the real people, who express the national self-identity, to be the creators of the history.

Keywords: Mykola Vinhranovskiy, ethnic psychology, mentality, codes, national character, consciousness, character.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гегель Г.-В.-Ф. Естетика : у 4 т. / Г.-В.-Ф. Гегель. – М. : Искусство, 1971. – Т. 3. – 312 с.
2. Франко І. Зібрання творів: у 50 т. / І. Франко; редкол. : Є. Кирилюк та ін./ І. Франко. – К. : Наук. думка, 1976–1986.
3. Липинський В. Листи до братів-хліборобів. Про ідею і організацію українського монархізму / В. Липинський. – К. : Київ-Філадельфія, 1995. – 470 с.
4. Чижевський Д. Філософські твори: у 4 т. / Д. Чижевський. – К. : Смолоскип, 2005.
5. Салига Т. Поет – це слово. Це його життя... / Т. Салига // М. Вінграновський; авт. передм. Т. Салига. – Тернопіль : Богдан, 2004. – Т. 1 : Поезії. – С. 5–54.
6. Вінграновський М. Вибрані твори : у 3 т. / М. Вінграновський – Тернопіль : Богдан, 2004.
7. Дзюба І. Історичний міф Миколи Вінграновського / І. Дзюба // Вінграновський М. Северин Наливайко : роман : для ст. шк. віку. – К. : Веселка, 1996. – С. 5–12.
8. Фурман А. Психокультура української ментальності : 3-є наукове видання / А. Фурман. – Тернопіль: НДІ МЕВО, 2014. – 168 с.
9. Ільницький М. Людина в історії: (Сучасний український історичний роман) / М. Ільницький. – К. : Дніпро, 1989. – 356 с.
10. Тарнашинська Л. Вінграновський М. : «Все на світі з людської душі» : біобібліографічний нарис; [сер. «Шістдесятництво: профілі на тілі покоління»] / Л. Тарнашинська. – К. : Смолоскип, 2006. – 106 с.
11. Юнг К. Психологічні типи / К. Юнг. – Львів : Астролябія, 2010. – 692 с.

LIST OF REFERENCES

1. Hegel, H.-V.-F. (1971), *Aesthetics: 4 t. T. 3 [Estetyka: u 4 t. T. 3]*, Arts, Moscow, 312 p.
2. Franko, I. (1976-1986), *Collected Works: in 50 vols., redkol.: Kyrylyuk, E. (Ed.) and others [Zibrannya tvoriv: u 50 t.]*, Scientific thought, Kyiv.
3. Lipinski, W. (1995), *Letters to fellow farmers. On the idea and organization of Ukrainian monarchism [Lysty do bratuv-khliborobiv. Pro ideyu i orhanizatsiyu ukrayins'koho monarkhizmu]*, Kyiv, 470 p.
4. Chizhevsky, D. (2005), *Philosophical works: 4 tons [Filosofs'ki tvory: u 4 t.]*, Torch, Kyiv.
5. Salyha, T. (2004), "Poet - a word. This is his life ...", Vinhranovsky, M., Salyha, T. (author prefaces), *Vol 1: Poetry [«Poet – tse slovo. Tse yoho zhyttya...»]*, Vinhranovskyy, M., Salyha, T. (avt. peredm.), T. 1: Poeziyi], Bogdan, Ternopil, pp. 5-54.
6. Vinhranovsky, M. (2004), *Selected works: in 3 vol. [Vybrani tvory: u 3 t.]*, Bogdan, Ternopil.
7. Dziuba, I. (1996), "Historical myth Nicholas Vinhranovsky", Vinhranovsky, M. *Severin Nalivaiko: novel [«Istorychnyy mif Mykoly Vinhranovskoho»]*, Vinhranovskyy, M. Severyn Nalyvayko: roman], Kyiv, pp. 5-12.
8. Furman, A. (2014), *Psychokultura Ukrainian mentality: the third edition of the scientific [Psykhokul'tura ukrayins'koyi mental'nosti: 3-ye naukove vydannya]*, SRI entrance, Ternopil, 168 p.
9. Plynysky, M. (1989), *Man in history: (Modern Ukrainian historical novel) [Lyudyna v istoriyi: (Suchasnyy ukrayins'kyy istorychnyy roman)]*, Dnipro, Kyiv, 356 p.
10. Tarnashynska, L. (2006), *Vinhranovsky M.: "Everything in the world of the human soul": Bibliographic essay [sir. "Sixties profiles Body Generation"] [Vinhranovskyy M.: «Vse na sviti z lyuds'koyi dushi» : biobibliografichnyy narys [ser. «Shistdesyatnytstvo: profili na tili pokolinnya»]*, Torch, Kyiv, 106 p.
11. Jung, K. (2010), *Psychological Types [Psykhologichni typy]*, Astrolabe, Lviv, 692 p.

Надійшла до редакції 15 квітня 2016 р.